

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันอุดมศึกษาถือได้ว่าเป็นสถาบันทางสังคม (Social Institution) ที่มีบทบาทภารกิจแตกต่างไปจากสถาบันอื่น ๆ เป็นสถาบันสังคมที่มีลักษณะเป็นชุมชนเชิงวิชาการ ซึ่งมีมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยเป็นสถาบันหลักในการจัดการศึกษาหรือการเรียนการสอนในระดับสูง (Higher Learning) การอุดมศึกษาถือได้ว่าเป็นการศึกษาระดับที่สาม (Tertiary Education) โดยรับจากผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือผู้ที่มีความรู้เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษา (Page and Thomas, 1977) การศึกษาในประเทศไทยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี การศึกษาระดับปริญญาตรี และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพในระดับกลาง รวมทั้งมีความสามารถในการริเริ่มประกอบการ ส่วนการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ ในระดับสูง โดยเฉพาะการประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การริเริ่มการพัฒนาทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ การสร้างสรรค์และเผยแพร่ความรู้ การริเริ่มการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทของประเทศในประชาคมโลก และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะในสาขาวิชาการเฉพาะทางให้มีความชำนาญมากยิ่งขึ้น มุ่งสร้างสรรค์ความก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางวิชาการ โดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้า วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีในด้านวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ การประยุกต์ใช้วิทยาการสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535)

คณะครูศาสตร์หรือคณะศึกษาศาสตร์เป็นส่วนประกอบหนึ่งของมหาวิทยาลัยสมบูรณ
 แบบที่ทำหน้าที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านครุศึกษาให้เกิดประสิทธิผลที่ดีต่อสังคม (มหาวิทยาลัย
 เชียงใหม่, 2531) ครุตามความหมายที่เข้าใจกันในอดีตและปัจจุบัน มักจะหมายถึงผู้ที่
 ทำการสอนศิษย์ไม่ว่าจะเป็นอาชีพหรือไม่ก็ตาม ผู้เป็นครูจะต้องทรงไว้ซึ่งวิชาการที่ตน
 ตั้งตนเป็นครูนับมาเป็นเวลานาน นอกจากนั้นจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมซึ่งเป็นที่ยกย่อง
 เป็นแบบอย่างแก่ศิษย์และคนทั่วไปด้วย การฝึกหัดครูในสมัยก่อนนั้นไม่มีหลักฐานปรากฏ
 ลักษณะจัดอย่างแน่ชัด มาเริ่มมีหลักฐานในสมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัย
 รัตนโกสินทร์ ซึ่งมีวังและวัดเป็นสถานศึกษา ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูก็คือพระและผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ
 ชาญในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับ การจัดการศึกษาไม่มีระบบอย่างจริงจัง การเริ่มระบบ
 โรงเรียนเริ่มออกไปจากวังและวัด ตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัว ได้ทรงจัดตั้งโรงเรียนตามระบบใหม่ขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เมื่อปี พ.ศ.2414
 ส่วนในด้านการจัดระบบการฝึกหัดครุนั้น กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ ได้จัดตั้ง
 โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เป็นโรงเรียนหลวงขึ้น เป็นแห่งแรก เมื่อ พ.ศ.2435 (ปีที่ป
 เมธาคุณวุฒิ, 2530) และในปี พ.ศ.2470 ซึ่งเป็นระยะแรกที่พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
 ธาณีวัตทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ แม้ว่าจะมีโรงเรียนฝึกหัดครูทั้งในกรุงเทพฯ
 และหัวเมือง รวม 25 แห่ง ก็ยังมีครูไม่เพียงพอต่อการขยายการศึกษา (นิรมล ตีรณสาร
 สวัสดิบุตร, 2526) ระบบการฝึกหัดครูได้พัฒนามาโดยลำดับจนกระทั่งในช่วงของปี
 2500-2510 ซึ่งอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 1 ถึงต้นแผนพัฒนาฯระยะที่ 2
 ประชากรของประเทศได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และอัตราเพิ่มสูงสุดของประชากรในช่วง
 ระยะเวลาดังกล่าวมากกว่าร้อยละ 3 ต่อปี ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องขยายปริมาณการจัด
 การศึกษาภาคบังคับถือว่าการศึกษานี้เป็นพื้นฐานของประชาชนให้สอดคล้องกับอัตราการเพิ่ม
 ของประชากร ในช่วงของแผนพัฒนาฯระยะที่ 2 เรื่อยมา จนกระทั่งแผนพัฒนาฯระยะที่ 3
 คือระหว่างปี 2510-2519 ทำให้ต้องดำเนินการขยายปริมาณการจัดการศึกษาระดับมัธยม
 ศึกษาและการศึกษาระดับอื่น ๆ ตามมาด้วย โดยเฉพาะด้านการฝึกหัดครูได้มีการจัดตั้ง
 สถาบันผลิตครูเพิ่มขึ้น เพื่อเร่งผลิตครูให้ทันกับการขยายการศึกษาอย่างรวดเร็ว โดยจะ
 ผลิตครูทั้งภาคปกติและภาคสมทบ คาดว่าในขณะเดียวกันได้มีการรณรงค์ทั้งภาครัฐและ
 เอกชนเพื่อลดอัตราการเพิ่มของประชากร ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวประสบความสำเร็จ

อย่างยิ่ง ทำให้ในช่วงของแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 4 (2520-2524) อัตราการเพิ่มของประชากรได้ลดลงเหลือประมาณร้อยละ 2.2 ต่อปี และการรณรงค์ดังกล่าวได้ดำเนินต่อไปในช่วงแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 5 (2525-2529) โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะลดอัตราการเพิ่มของประชากรให้เหลือร้อยละ 1.5 ต่อปี และคงจะพยายามลดอัตราการเพิ่มของประชากรต่อไปอีกในช่วงของแผนพัฒนาฯ ต่อ ๆ ไป จากผลของการลดอัตราการเพิ่มของประชากรนี้เอง ทำให้ประชากรที่จะเข้าศึกษาในระดับประถมศึกษาเริ่มลดลงในช่วงของแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 4 และลดลงอย่างชัดเจนในช่วงของแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 5 กล่าวคือ จำนวนนักเรียนที่จะเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เริ่มลดลงตั้งแต่ปี 2525 เป็นต้นไป (ปี 2525 จำนวน 1,438,430 คน ปี 2526 จำนวน 1,418,620 คน ปี 2527 จำนวน 1,361,460 คน ปี 2528 จำนวน 1,318,490 คน ปี 2529 จำนวน 1,276,010 คน) และคาดว่าจะเป็นอย่างนี้ต่อไปอีกในช่วงของแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 6 และ 7 (2530-2539) ทำให้ความต้องการครูเพื่อสอนในระดับการศึกษาดังกล่าว ซึ่งในอดีตมีความต้องการมากมายกลับลดลงอย่างมากในช่วงของแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 5 และแผนพัฒนาฯ ต่อ ๆ ไป สถาบันฝึกหัดครูที่ตั้งขึ้นมาเพื่อผลิตครูโดยเฉพาะจำนวนมากที่มีหน้าที่ผลิตกำลังคนเพียงสาขาเดียวคือสาขาครูพยายามที่จะลดการผลิตครูในเชิงปริมาณลง โดยเฉพาะวิทยาลัยครูซึ่งมีกระจายอยู่ 36 แห่งทั่วประเทศ เพราะมีผลให้การผลิตครูมีปริมาณเกินกว่าตำแหน่งครูที่หน่วยงานใช้ครูต่าง ๆ ตั้งรับอยู่ (พจน์ สะเพียรชัย, 2527) ดังเห็นได้จากรายงานประจำปีการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครู ปีงบประมาณ 2532 เปรียบเทียบจำนวนตำแหน่งว่าง ผู้สมัครสอบและผู้สอบได้ โดยตำแหน่งที่เปิดรับสมัครสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการเป็นข้าราชการ ครั้งที่ 1 ปี 2532 ในตำแหน่งครู 2 มีตำแหน่งว่าง 38 ตำแหน่ง มีผู้สมัครสอบ 1,852 คน ผู้สอบได้ 545 คน และในตำแหน่งอาจารย์ 1 มีตำแหน่งว่าง 216 ตำแหน่ง มีผู้สมัครสอบ 8,492 คน ผู้สอบได้ 3,109 คน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, 2533)

วิชาชีพทางด้านครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ เป็นวิชาชีพหนึ่งในศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์ที่รัฐเห็นความสำคัญของสาขาวิชาชีพนี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเท่านั้นที่สามารถผลิตบัณฑิตสาขาวิชาชีพนี้ได้ ในการบริหารงานภายในของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง จะมีพระราชบัญญัติของตนเอง โดยมอบอำนาจให้แก่สภามหาวิทยาลัย

เป็นองค์กรสูงสุดในการบริหาร อธิการบดีอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสภามหาวิทยาลัย และรับผิดชอบงานบริหารในมหาวิทยาลัย คณะ ศูนย์ สถาบัน สำนักและสำนักงานอธิการบดี อยู่ในบังคับบัญชาของอธิการบดี ที่ประชุมคณะบดีและสภาอาจารย์ (ถ้ามี) เป็นองค์การที่ปรึกษาในเรื่องการบริหาร คณะบดีในฐานะเป็นผู้บริหารสูงสุดในระดับคณะวิชาเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารงานภายในคณะและเป็นประธานคณะกรรมการประจำของคณะ ซึ่งกรรมการประจำคณะนี้ประกอบด้วยรองคณะบดีและหัวหน้าภาควิชา คณะกรรมการประจำคณะเป็นองค์การบริหารในเรื่องวิชาการ และให้คำปรึกษาแก่คณะบดีในกิจการต่าง ๆ ของคณะ มีหัวหน้าภาควิชาอยู่ใต้การบังคับบัญชาของคณะบดี ระบบมหาวิทยาลัยนี้จึงไม่เหมือนหน่วยงานธุรกิจที่ได้มาตรฐานอื่น ๆ ทั่วไป เพราะผลผลิตจากมหาวิทยาลัยคือบัณฑิตผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และผู้ผลิตบัณฑิตก็คืออาจารย์ รูปพรรณสันฐานของมหาวิทยาลัยจึงเปรียบเสมือนปิรามิดคว่ำที่แตกต่างจากหน่วยงานอื่น ๆ โดยมีอาจารย์อยู่ด้านบนและผู้บริหารอยู่ด้านล่าง ผู้บริหารจะต้องจัดสรรงบประมาณการเงินให้แก่อาจารย์ผู้ทำหน้าที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่นักศึกษานักศึกษา ผู้บริหารจึงไม่สามารถที่จะฉายภาพงานของตนเป็นเพียงงานจัดการด้านวิทยาศาสตร์เท่านั้นแต่ยังเป็นงานทางด้านศิลปะอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้คณะบดีจะเป็นนักศิลปะหรือนักจัดการทางวิทยาศาสตร์ เป็นผู้นำหรือผู้จัดการ ในที่สุดสรุปความได้ว่าคณะบดีจะเป็นผู้นำและผู้จัดการที่ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการดำเนินงานอย่างมีศิลปะพินิจวิเคราะห์อย่างพิถีพิถันเหลือที่จะพรรณนา โดยที่คณะบดีอาจจะต้องมีบทบาทหลาย ๆ แบบ ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อเติมให้เต็มถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะผู้นำคณะของตนที่ได้รับมอบหมายให้ความไว้วางใจจากสมาชิก ในบางครั้งอาจจะต้องมีบทบาทเป็นผู้สื่อแห่งสันติภาพเข้าแทรกระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่มีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันภายในคณะ นักวิชาการแต่ละฝ่ายจะขัดแย้งในแนวความคิดของแต่ละฝ่ายที่จะเป็นผลให้ในภาพรวมวิชาการของคณะจะตกต่ำลง หน้าที่คณะบดีที่จะต้องรับผิดชอบคือ จะต้องทำให้ภาควิชาหรือโปรแกรมการเรียนภายใต้ความรับผิดชอบของตนมีความเจริญรุดหน้าไม่ตกต่ำ บทบาทของคณะบดีที่ปฏิบัตินี้ก็กลายเป็นผู้รักษาสันติภาพหรือผู้สร้างสันติภาพนั่นเอง บางครั้งคณะบดีอาจจะต้องเป็นผู้เฝ้าของที่หวงแหนปกป้องแรงบังคับจากภายในหรือภายนอกที่คุกคามคุณค่าของระบบการเงินงบประมาณ หรือแม้กระทั่งความบกพร่องของหน่วยทางวิชาการ แรงบังคับนี้จะไม่คงที่และในบางครั้งอาจมาในรูปที่เห็นไม่ได้ชัดเจน คณะบดีเท่านั้นที่จะสวมบทบาทคอยปกป้องและจะพิชิตได้ในที่สุด และ

บ่อยครั้ง เหลือเกินที่คนดีจะต้องสวมบทบาทของผู้สามารถในการเจรจาต่อรองบรรยากาศทางวิชาการ เป็นบรรยากาศของคุณธรรม นักวิชาการแต่ละคนจะแสวงหาความเป็นเลิศ การซึ่งชัยสำหรับการรับรู้ในเรื่องคุณงามความดีนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่ง บุคคลภายนอกแวดวงวิชาการก็เห็นความสำคัญในประเด็นนี้ เช่นเดียวกันกับนักวิชาการ คนดีเท่านั้นที่จะชี้แนะ ตลบันดาล สนับสนุนช่วยเหลือให้นักวิชาการสามารถทำงานในบรรยากาศดังกล่าวได้ (Allan Tucker, 1988)

จากการที่ทบวงมหาวิทยาลัยได้จัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว (พ.ศ. 2533 - 2547) และแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) พบประเด็นสำคัญเชิงนโยบาย กล่าวคือสถาบันอุดมศึกษามีพลวัตมีความหลากหลายในระดับสถาบัน เพื่อตอบสนองภารกิจและกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ระบบบุคลากรอุดมศึกษาที่สามารถ เลือกรสรร พัฒนาวิชาการและวิชาชีพของบุคคลอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเป็นเลิศทาง วิชาการและควมมีประสิทธิภาพ พัฒนากลไกการบริหาร ดำเนินงานที่มีพลวัต ประสิทธิภาพ ความเบ็ดเสร็จในระดับสถาบัน ขยายโอกาสทางการศึกษาของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทาง เศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและภาคเอกชนในด้าน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการถ่ายทอดเทคโนโลยี ปรับปรุงสภาวะรูปแบบการจัดการ ศึกษาให้บัณฑิตมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลวิเคราะห์ด้วยเหตุผล มีทักษะใหม่ที่เป็นในยุคสาร สนเทศ การเพิ่มบทบาทในประชาคมโลก ส่งเสริมการใช้คอมพิวเตอร์ระบบสารสนเทศและ การจัดการบูรณาการกิจกรรมนักศึกษากับงานจัดการศึกษา งานบริการวิชาการแก่ชุมชนและ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม กำหนดทิศทางการวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยี เพื่อการพึ่งตนเอง ขยายขอบเขตการบริการวิชาการ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงประโยชน์ ต่าง ๆ อันพึงได้รับจากการศึกษา เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต การทำงานและการ รักษาสภาพแวดล้อม สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมและพัฒนาองค์การของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยประเด็นนโยบายอิงตามประเด็นเชิงพัฒนาทั้งใน ด้านการกระจายโอกาสและความเสมอภาค (Equity) การปรับปรุงประสิทธิภาพภายใน ระบบ (Efficiency) การพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการ (Excellence) และ การส่งเสริมบทบาทของประเทศในระดับนานาชาติ (Internationalization) (กฤษณพงศ์, 2532 ;ทบวงมหาวิทยาลัย, 2533) จากประเด็นนโยบายในเชิงพัฒนาจะ

ให้ความสำคัญทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและระบบสารสนเทศมากขึ้น เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะพัฒนาขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อการก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ได้มากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์จะต้องปรับบทบาทของตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ศาสตร์ทั้งสองด้านนี้จะต้องให้ความสำคัญและพัฒนาควบคู่กันไป โดยให้อยู่ในสถานะที่สมดุล เพราะการที่จะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วโดยสมบูรณ์ มิได้วัดได้ด้วยความสำเร็จทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว ดังนั้นวิชาชั้นศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์เป็นศาสตร์หนึ่งทางด้านสังคมศาสตร์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนปรับปรุง พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์ในอนาคต แนวความคิดที่จะผลิตคนไปเป็นครูเริ่มจะต้องพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเป็นการศึกษาลดอดชีวิต (Life-Long Education) ศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ไม่ใช่เพียงแต่การฝึกการเรียนการสอนเท่านั้น ควรจะขยายไปถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการศึกษาด้วย คณบดีในฐานะเป็นผู้บริหารสูงสุดในระดับคณะวิชา มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารงานในคณะของตน ควบคุมดูแล สั่งการในการดำเนินกิจการของคณะให้เป็นไปตามนโยบาย วัตถุประสงค์ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของมหาวิทยาลัย งานทางด้านการสอน งานกิจกรรมนักศึกษา งานกิจกรรมของคณะ งานงบประมาณ งานสำนักงาน และติดต่อสถาบันบุคคลทั้งภายในและภายนอกประเทศ ความก้าวหน้าของคณะขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของคณบดีเป็นสำคัญ คณบดีเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งที่จะทำให้คณะสนองตอบต่อความต้องการของสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากความยุ่งยากของการดำเนินงานในคณะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คณบดีต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางการบริหารระดับสูง ด้านการวางแผน การจัดการและเทคนิคต่าง ๆ ของการเป็นผู้นำ (มัลลี เวชชาชีวะ, 2526) จากสภาพการณ์ของคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ดังที่กล่าวมาแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาบทบาทในการผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เน้นพนักงานวิจัยโดยเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตนเองและงานบริการชุมชน คิดที่จะนำทรัพยากรมาใช้ในการวิจัยมากขึ้นแล้วนำผลกลับมายกคุณภาพทางการศึกษา และนำกลับไปให้บริการชุมชน รักษาสภาพ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยการสำรวจศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่และพิจารณาดูว่าจะมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติงานให้เกิด

ประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ของคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์

จากที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า ประเด็นคำถามที่ควรทำการวิจัยเพื่อหาคำตอบที่ชัดเจนมี 3 คำถามสำคัญ คือ

1. องค์ประกอบของภาวะความเป็นคนบดีคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะของคนบดี พฤติกรรมผู้นำของคนบดีและสภาพการณ์ในคณะวิชา แต่ละองค์ประกอบมีลักษณะเป็นอย่างไร
2. ประสิทธิผลของคณะวิชาศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยความมีชื่อเสียงของคณะวิชา การบรรลุวัตถุประสงค์พันธกิจของคณะวิชา และความพึงพอใจของสมาชิกในคณะวิชา มีลักษณะเป็นอย่างไร
3. องค์ประกอบของภาวะความเป็นคนบดีคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ จะสัมพันธ์ต่อประสิทธิผลของคณะวิชาหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาองค์ประกอบภาวะความเป็นคนบดีคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์
2. ศึกษาประสิทธิผลของคณะวิชาศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะความเป็นคนบดีคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ กับประสิทธิผลของคณะวิชา

ขอบเขตของการวิจัย

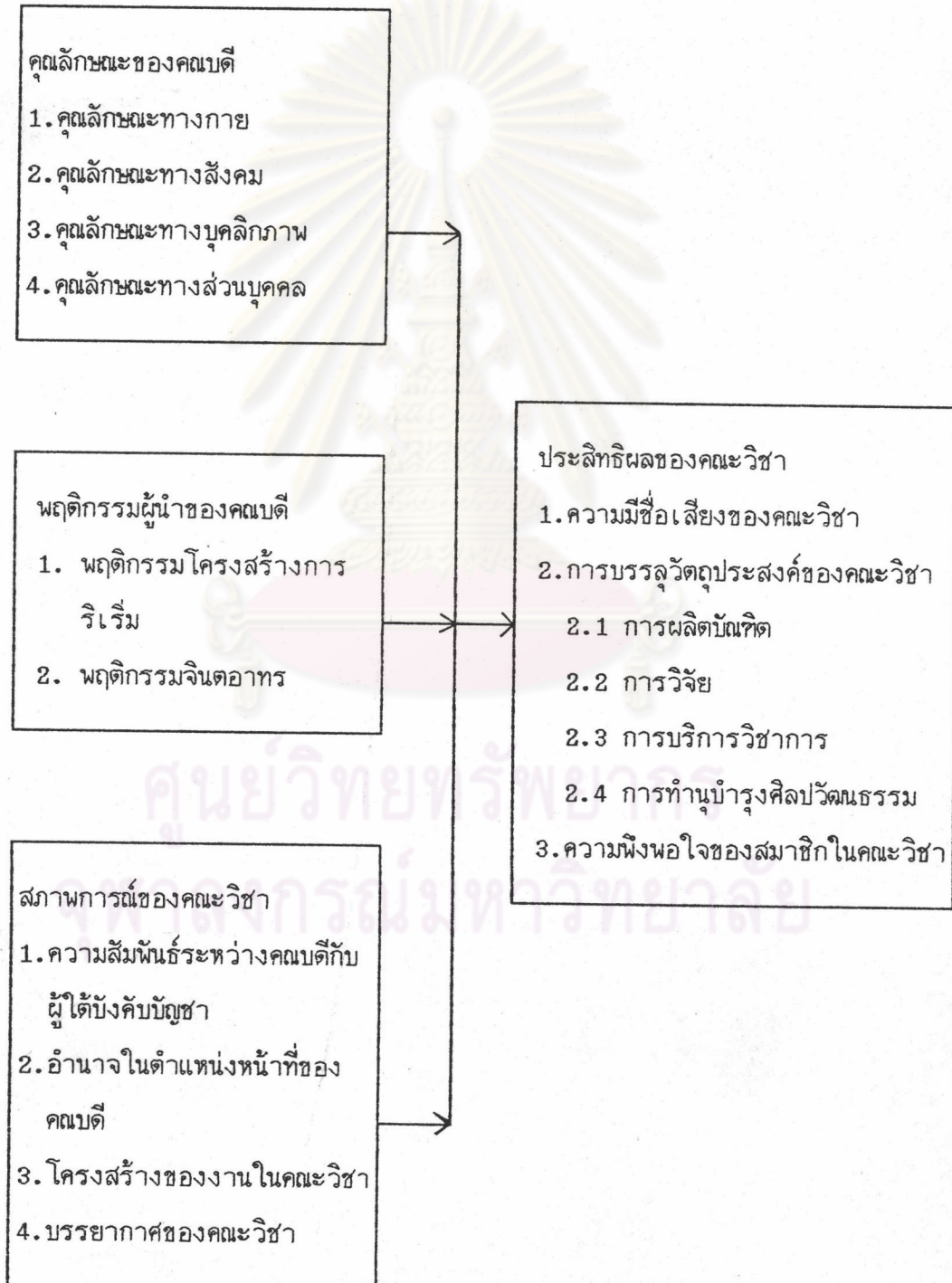
1. ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาภาวะความเป็นคนบดีคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ที่สัมพันธ์ต่อประสิทธิผลของคณะวิชา โดยมีกรอบแนวคิดและทฤษฎีสำหรับการวิจัย กล่าวคือ ด้านคุณลักษณะแนวคิดของสต็อกคิลล์ (Stogdill, 1948) และทรีวาทาร์ (Trewatha, 1982) โดยสรุปสามารถแบ่งคุณลักษณะออกเป็น 4 ด้าน คือ คุณลักษณะทางกาย คุณลักษณะทางสังคม คุณลักษณะทางบุคลิกภาพและคุณลักษณะทางส่วนบุคคล ทฤษฎีพฤติกรรม แนวคิดของฮาลปิน (Halpin, 1966) โดยจำแนกพฤติกรรมผู้นำออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านโครง

สร้างการริเริ่ม (Initiating Structure) และด้านจินตอาทร (Consideration) ทฤษฎีเงื่อนโซ่ของฟีดเลอร์ (Fiedler, 1967) โดยกล่าวว่าปัจจัยด้านสถานการณ์นำจะเป็นตัวแปรอิสระในการกำหนดพฤติกรรมของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล แนวคิดการศึกษา ประสิทธิภาพภาวะผู้นำทางการศึกษาของฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 1982) และ แนวคิดประสิทธิผลขององค์การของโรบินส์ (Robbins, 1987) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีทั้งหมดเหล่านี้มาเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิ กรอบแนวความคิดการวิจัยภาวะความเป็นคนบดีคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ที่
สัมพันธ์ต่อประสิทธิผลของคณะวิชา

2. ประชากรที่ใช้ศึกษาเพื่อการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณบดีคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ อดีตคณบดีคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ อาจารย์อาวุโสประจำคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ อธิการบดีและอดีตอธิการบดีสถาบันอุดมศึกษา โดยศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษา 10 แห่ง ซึ่งมีคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. สถาบันอุดมศึกษาส่วนกลาง 7 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
2. สถาบันอุดมศึกษาส่วนภูมิภาค 3 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ตัวแปรที่จะศึกษา

1. คุณลักษณะของคณบดี ประกอบด้วย
 - 1.1 คุณลักษณะทางกาย
 - 1.2 คุณลักษณะทางสังคม
 - 1.3 คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ
 - 1.4 คุณลักษณะทางส่วนบุคคล
2. พฤติกรรมผู้นำของคณบดี ประกอบด้วย
 - 2.1 พฤติกรรมโครงสร้างการริเริ่ม
 - 2.2 พฤติกรรมจินตอาหาร
3. สภาพการณ์ในคณะวิชา ประกอบด้วย
 - 3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างคณบดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา
 - 3.2 อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ของคณบดี
 - 3.3 โครงสร้างของงานในคณะวิชา
 - 3.4 บรรยากาศของคณะวิชา

4. ประสิทธิภาพของคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ ประกอบด้วย
 - 4.1 ความมีชื่อเสียงของคณะวิชา
 - 4.2 การบรรลุวัตถุประสงค์ของคณะวิชาในด้าน
 - 4.2.1 การผลิตบัณฑิต
 - 4.2.2 การวิจัย
 - 4.2.3 การบริการวิชาการ
 - 4.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
 - 4.3 ความพึงพอใจของสมาชิกในคณะวิชา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การให้คำจำกัดความของการวิจัยในครั้งนี้มีดังนี้

1. คณบดี หมายถึง ผู้บริหารสูงสุดในคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ ซึ่งรับผิดชอบและดำเนินการภารกิจต่าง ๆ ของคณะวิชาในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และกำลังปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวอยู่ในปัจจุบัน
2. อดีตคณบดี หมายถึง บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดในคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ แต่ปัจจุบันมิได้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวอยู่
3. อธิการบดี หมายถึง ผู้บริหารสูงสุดของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งรับผิดชอบและดำเนินการภารกิจต่าง ๆ ของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และกำลังปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวอยู่ในปัจจุบัน
4. อดี้อธิการบดี หมายถึง บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของสถาบันอุดมศึกษา แต่ปัจจุบันมิได้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวอยู่
5. อาจารย์ หมายถึง บุคคลที่ทำการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ปฏิบัติหน้าที่อยู่ประจำที่คณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์
6. อาจารย์อาวุโส หมายถึง อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ ที่มีอายุราชการมากกว่า 20 ปีขึ้นไป และไม่เคยดำรงตำแหน่งคณบดีมาก่อน

7. ภาวะความเป็นคนปกติ หมายถึง กระบวนการที่คนปกติโน้มน้ำหนักจิตใจหรือการเป็นตัวอย่างชักนำจิตใจผู้ใต้บังคับบัญชามุ่งมั่นปฏิบัติตามทิศทางของวัตถุประสงค์ของคณะวิชา โดยจะต้องประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบที่สำคัญคือ คุณลักษณะของคนปกติ พฤติกรรมผู้นำ และสภาพการณ์ในคณะวิชา

8. คุณลักษณะของคนปกติ หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของคนปกติ ซึ่งประกอบด้วย คุณลักษณะทางกาย ได้แก่ เพศ อายุ สุขภาพร่างกาย รูปร่างหน้าตา คุณลักษณะทางสังคม ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความมีทักษะทางสังคม คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความวิริยะอุตสาหะ ความทะเยอทะยาน และคุณลักษณะทางส่วนบุคคล ได้แก่ ความรอบรู้ ความเฉลียวฉลาด ความรับผิดชอบ เป็นต้น

9. พฤติกรรมผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้นำแสดงออกถึงความสามารถในการนำกลุ่ม เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายของกลุ่มที่กำหนดไว้ รวมทั้งการแก้ปัญหาการบำรุงขวัญกำลังใจของคนในกลุ่มด้วย

10. พฤติกรรมผู้นำด้านโครงสร้างการริเริ่ม หมายถึง การแสดงออกของผู้นำที่มีต่อผู้ร่วมงานในด้านการปฏิบัติงาน โดยพยายามที่จะสร้างแบบแผนที่ดีในการทำงาน การปฏิบัติงาน การติดตามผลงาน การนำความคิดใหม่ ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน ตลอดจนสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ลุล่วงได้

11. พฤติกรรมผู้นำด้านจิตอาทร หมายถึง การแสดงออกของผู้นำที่เอื้ออาทรต่อผู้ร่วมงาน แสดงถึงความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นมิตร ความเชื่อถือไว้วางใจ ความสัมพันธ์มีส่วนเกี่ยวข้องและความอบอุ่น

12. สภาพการณ์ในคณะวิชา หมายถึง สภาพทั่ว ๆ ไปของคณะวิชาทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยจะมีผลต่อภาวะความเป็นคนปกติ ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคนปกติกับผู้ใต้บังคับบัญชา อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ของคนปกติ โครงสร้างของงานในคณะวิชาและบรรยากาศของคณะวิชา

13. บรรยากาศแบบเผด็จการ (Exploitive Authoritarian) ลักษณะบรรยากาศในองค์การแบบนี้ ผู้บริหารให้ความไว้วางใจและมีความจริงจังต่อผู้ร่วมงานน้อยมาก มีการจูงใจในการทำงานโดยการบังคับเพื่อให้ผู้ร่วมงานกลัว การตัดสินใจต่าง ๆ

ภายในองค์การเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสูงสุด การติดต่อสื่อสารเป็นแบบทางเดียวจากผู้บริหาร ไปยังผู้ร่วมงาน

14. บรรรยากาศแบบเผด็จการมีศิลป์ (Benevolent Authoritarian) ลักษณะบรรรยากาศในองค์การแบบนี้ ผู้บริหารแสดงถึงท่าทีที่ไว้วางใจและมีความจริงใจต่อผู้ร่วมงาน ผู้บริหารยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน และอนุญาตให้ผู้ร่วมงานตัดสินใจได้ระดับหนึ่ง ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับนโยบายที่ผู้บริหารได้วางไว้ โดยมีวิธีการจูงใจผู้ร่วมงานด้วยการให้รางวัล แต่บางครั้งก็มีการบังคับบ้าง

15. บรรรยากาศแบบปรึกษา (Consultative) ลักษณะบรรรยากาศในองค์การแบบนี้ ผู้บริหารแสดงถึงท่าทีที่ให้ความไว้วางใจและความจริงใจต่อผู้ร่วมงานมาก มีการขอคำปรึกษาและคำแนะนำจากผู้ร่วมงานเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานหรือใช้ในการตัดสินใจ โดยผู้บริหารได้วางนโยบายขององค์การไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานแต่การตัดสินใจที่สำคัญยังคงเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร มีการจูงใจในการทำงานด้วยการให้รางวัลมาก การติดต่อสื่อสารเป็นแบบสองทางอย่างสมบูรณ์

16. บรรรยากาศแบบมีส่วนร่วม (Participative Group) ลักษณะบรรรยากาศในองค์การแบบนี้ ผู้บริหารให้ความไว้วางใจและความจริงใจต่อผู้ร่วมงานมาก ในเกือบทุก ๆ เรื่อง โดยนำความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ร่วมงานไปใช้ในการบริหารงานอย่างสร้างสรรค์ มีวิธีการจูงใจในการทำงานด้วยการให้รางวัลแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำงาน ผู้บริหารกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานตัดสินใจในการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม มีการสื่อสารทั้งจากผู้บริหารสู่ผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมงานสู่ผู้บริหาร และระหว่างผู้ร่วมงานด้วยกันเองอีกด้วย

17. ประสิทธิภาพของคณะวิชา หมายถึง ความสำเร็จของหน่วยงานระดับคณะวิชาศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ในการดำเนินภารกิจของคณะให้ลุกลงไป โดยสามารถดูได้จากความมีชื่อเสียงของคณะวิชา การบรรลุวัตถุประสงค์พันธกิจของคณะวิชา ในด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และความพึงพอใจของสมาชิกในคณะวิชา

18. เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตโดยอาศัยวิธีการเดลฟายและการวิจัยเชิงชาติพันธุ์

วรรณ เป็นเทคนิคการวิจัยที่พยายามดึงเอาอนาคตภาพและค่านิยมต่าง ๆ โดยการ
สัมภาษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะ คือเป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้นำ (Non-Directive,
Open-Ended) ในรอบแรก จากนั้นนำข้อมูลมาสังเคราะห์สร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ แล้วให้
ผู้เชี่ยวชาญตอบตามรูปแบบของเดลฟาย เพื่อหาฉันทามติ (Consensus) ซึ่งมักทำประมาณ
2-3 รอบ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวโน้มที่เป็นไปได้มาก และมีความสอดคล้อง
ทางความคิดเห็น เพื่อสรุปเขียนเป็นภาพลักษณ์ที่พึงประสงค์เชิงบรรยาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาตัวคนบัตินะศึกษาศาสตร์
และครุศาสตร์เอง และเป็นแนวทางในการเตรียมตัวสำหรับผู้ที่จะเป็นคนบัตินต่อไปได้อีกด้วย
อันจะนำไปสู่การพัฒนาหน่วยงานให้มีประสิทธิผล ให้มีความสอดคล้องกันเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย